

Andijon Viloyati Sharoitida Tokning Zamburug'li Kasalliklariga Qarshi Kurashish Choralari

Muzaffarov Farruhbek

Magistr, Andijon qishloq xo'jaligi va agrotexnologiyalar instituti

Annotatsiya: *Hozirgi vaqtda O'zbekiston sharoitida tok kasalliklari keng tarqalgan bo'lib, ular uzum sifatini buzadi, novdalarni kuchli zararlantiradi va ob-havo sharoitiga qarab hosildorlikni 25-70% gacha kamaytiradi.*

Tayanch so'zlar: *Tok kasalliklari, tok ildizi, zamburug', antraknoz, oltingugurt, superfar, gektar, novda.*

Tok o'simligiga oidium yoki un shudring (*Uncinula necator*), antraknoz (*Gloeosporium ampelophagum*), tserkosporoz (*Cercospora vitis*), kulrang chirish (*Botrytis cinerea*), qora chirish (*Phoma lenticularis*), chipor nekroz (*Rhacodiella vitis*), tok ildiz bo'g'zining bakterial rak (*Bacterium tumefaciens*) kasalliklari keng tarqalgan. Keyingi yillarda mildyu (*Plasmopara viticola*) kasalligi Respublikamiz tokzorlariga jiddiy zarar etkazishi kuzatilmoqda.

Oidium (un shudring) kasalligi:

Kasallikni *Uncinula necator* Burill zamburug'i keltirib chiqarib, oidium (un shudring) kasalligi respublikamizda juda keng tarqalgan va eng havfli kasallik xisoblanadi. Zamburug' tokning hamma yashil organlarini zararlaydi. Kasallik yashil organlar bilan birga etilgan mevani ham zararlaydi. Zamburug' bilan zararlangan meva rivojlanishini to'xtatadi, qo'ng'irlashadi, qattiqlashadi va quriydi. Kechroq bir tomonlama zararlangan mevaning qobig'i rivojlanishdan to'xtagani uchun yorilib ketib, urug'i ko'rinib qoladi. Namgarchilik bo'lgan paytlarda bunday mevalarga har xil saprofit zamburug'lar tushib uni chiritib yuboradi. Natijada hosil sifati pasayib, olinadigan hosil miqdori kamayadi.

Kasallikni oldini olish uchun erta bahordan, ya'ni tok 4-6 barg chiqargandan boshlab, gektariga 35-40 kg oltingugurt (1 qism), yo'l changi (1 qism), so'ndirilgan ohak kukuni (2 qism) aralashmalarini sepish kerak, ikkinchisi 7-10 kunda, uchinchi marotaba gullagandan so'ng 10-12 kundan keyin, to'rtinchisi hosil pishishiga 30-35 kun qolganda ishlov beriladi.

Oltimgugurt kukuni issiqda parlanadi. Quyosh tushib turganda barglardagi harorat havonikiga nisbatan 100S yuqori bo'ladi, novda va mevalar esa undan ham ko'proq qiziydi. Zambrug' sporolari 39-400S da 4-6 soatda o'ladi, 5-360S oralig'i rivojlanish uchun eng qulay sharoit. Oltimgugurt parlanib, sporalarni o'ldiradi. Shuning uchun toklarni siyraklashtirish, quyosh nurlarini tushib turishini ta'minlash kerak. Preparatni ertalab shudring ko'tarilmasdan changlatilsa o'simliklarga yaxshi yopishadi.

Kimyoviy kurash choralari.

Tokzorlarda oidium kasalligini dastlabki belgilari paydo bo'lganda yoki vegetatsiya davrida bu kasallikka qarshi quyidagi fungitsidlardan birini qo'llash tavsiya etiladi: Flusil 40% k.e. gektariga - 0,05-0,06 l, Superfar 50% k.e. -0,16-0,18 l, Montozol 10% k.e. -0,2-0,25 l, Ampakt 250 k.e. -0,1-0,15 l, Skort 25% k.e.-0,12 l, Mikrofiol 80% v.g.-4,0 kg, Flint, 500 g/kg, v.g-0,15 kg, Impanur 25% k.s. -0,1-0,15 l, Blu Bordo 20% v.g. 1-ishlovda - 7,5 kg, 2—ishlovda-10,0 kg va 3--ishlovda - 12,5 kg, Ridomil Star s.p.-2,5 kg, Xlorokisъ medi plyus s.p.-0,6-2,0 kg, Azoksifen 32,5% s.k.- 0,5 l, Kvadrit 32% k.s.-0,3-0,5 l me'yorlarda qo'llash tavsiya etiladi.

Tok barglarida qizg'ish kulrangga o'xshash yoki to'q qo'ng'ir rangli har xil shakldagi dog'lar paydo bo'lishi "antraknoz" kasalligining alomatlaridir.

Qolaversa, barglar teshik holatga keladi va to'kilib ketadi. Keyinchalik bunday dog'lar o'rnida egri-bugri yaralar paydo bo'ladi. Yaralarning chetlarida bo'rtmalar paydo bo'lib, dog'lar qorayadi. Kasallikning kuchayishi bilan novdalar ko'mirdek qorayib ketadi. Kasallangan novdalar qiyshayib, mo'rt holatiga keladi hamda shamol ta'sirida sinib ketadi. Shuningdek, barglar kichiklashadi va quriydi. Kasallangan barglarning chetlarida to'q qo'ng'ir hoshiya bilan o'ralgan kulrang dog'lar hosil bo'ladi. Barg yaprog'ining shikastlangan to'qimasi parchalanib to'kiladi. Kasallik asosan chuqurlik, namlik ko'p yerlarda, daryo qirg'oqlarida, yer osti suvlari yaqin joylarda, toklar qalin ekilgan holatlarda kuchli rivojlanadi. Dog'li antraknoz kasalligini qo'zg'atuvchi zamburug' kasallangan novdalar to'qimasi ichida mitseliy shaklida qishlaydi. Bu zamburug' mavsum jarayonida ko'plab avlod beradi. Tok novdasi o'suv davrining dastlabki ikkinchi oyida, barglari birinchi oyida kasallanadi. Shuning uchun yozning ikkinchi yarmida bu kasallik uchramaydi. Ushbu kasallik bilan surunkasiga 3-4 yil kasallangan toklar quriydi. Kasallikni qo'zg'atuvchi zamburug' faqat toklarnigina kasallantiradi. Kasallik bilan husayni, qora kishmish, oq kishmish, chillaki, charos, buvaki navlari qattiq kasallanadi.

Kasallik bilan tok o'simligining barcha yer ustki qismi zararlanadi. Shu bilan bir qatorda, kasallik bilan kasallangan to'pgullarda qora hoshiya bilan o'ralgan dog'lar paydo bo'ladi. Kasallangan gullarning ko'pchiligi to'kilib ketadi. Kasallangan uzum mevasida qoramtir hoshiya bilan o'ralgan

kulrang chuqurchalar hosil bo'ladi. Bunday uzum mevalari bir tomonlama o'sadi. Ko'pchilik hollarda mevalar quriydi va tushib ketadi yoki novdada osilib qoladi.

Bu kasallikka qarshi kurashda tokni ko'mishdan va shudgorlashdan oldin dalani o'simlik qoldiqlaridan tozalash, ekish uchun tayyorlanadigan novdalarni sog'lom o'simliklardan olish, tokni gullashidan oldin va keyin xomtokni sifatli o'tkazish, me'yorida sug'orish samara beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. <https://uzwine.uz/main.php?lang=la&page=illnesses>
2. <https://assalomagro.uz/news/tokning-antraknoz-kasalligi>
3. I.Hamrayev A.Sh., Azimov J.A. Niyozov T.B. Sottiboyev Q.S. va b. Bog', tokzorlaming zararkunandalari, kasalliklari va ularga qarshi kurash tizimi. -T.: «Fan», 1995. -158 b.
4. Hamrayev A.Sh. Hasanov B.O. Ochilov R.O. Azimov J.A. va b. G'alla va sholini zararkunanda. kasalliklar va begona o'tlardan himoya qilish. -T.: 1999. -122 b.